

Förslag till nationell strategi för ett bildat samhälle

Folkbildningen som samhällsbärande struktur

Arete – folkbildningens och pedagogikens tankesmedja
April 2026

1. Förord

Arete – folkbildningens och pedagogikens tankesmedja – lämnar härmed sitt förslag till en nationell strategi för ett bildat samhälle.

Folkbildningen är en av Sveriges mest framgångsrika samhällsinnovationer. I en tid alltmer präglad av arbetslöshet, sociala orättvisor, teknologisk omvandling, växande utanförskap och marginalisering behövs den mer än någonsin.

Detta dokument visar hur folkbildningen återigen kan vara en central del av Sveriges framtidsstrategi – inte bara för demokrati och hälsa, utan för att bygga ett samhälle med motståndskraft, trygghet och mening i både fredstid och kris. Detta har skett tidigare, efter folkbildningsutredningen 1924 samlades hela det politiska fältet bakom folkbildningen som blev en stark kraft i att forma den svenska demokratin. Samma rörelse behövs nu igen! Men vad är då folkbildning?

Folkbildning är en samhällsgemensam bildning som ger ett konkret uttryck för en grundläggande demokratisk princip, att ett välmående samhälle är ett inkluderande samhälle där alla, efter sina förutsättningar, bjuds in att delta i samhällsbygget. Folket i folkbildning är med andra ord ett uttryck för olikhet och variation snarare än enhetlighet. Det är också därför som folkbildning utgör kärnan i varje demokratiskt samhälle.

2. Bakgrund och utmaningar i vår tid

Sverige står inför flera och parallella omställningar:

- En social omställning där arbetslöshet, psykisk ohälsa, ensamhet och gängrekrytering ökar i takt med att traditionella gemenskaper försvagas.
- En teknologisk omställning där artificiell intelligens, automation och maskinlärning snabbt förändrar arbetsliv, kunskap, kultur och demokratiska processer.
- En klimatomställning grundad i demokratiska värderingar där både enskilda medborgare och samhällsbärande strukturer behöver fortlöpande bildning i hållbara metoder och tekniker, såväl som hållbara levnadssätt.

Därutöver finns en fjärde, ofta underskattad omställning: den ekonomiska strukturen.

I dagens ekonomiska modell innebär en mycket hög sysselsättningsgrad ofta ökat inflationstryck, vilket aktiverar Riksbankens räntehöjningar. Det gör att full sysselsättning inte alltid är förenlig med stabilitet inom nuvarande ramverk. Arbetsmarknaden kan därmed inte längre ensam bära samhällets behov av delaktighet, mening och gemenskap.

Konsekvensen är ett permanent utanförskap som systemeffekt, inte ett resultat av individers bristande ambition. När arbete inte längre kan garantera allas plats i samhället måste andra strukturer ta ansvar. I en tid där automatisering och digitala ekosystem omformar både arbete och tänkande blir frågor om mening, etik och sammanhang avgörande.

Ungdomskriminalitet är därför inte enbart ett polisiärt problem, utan ett bildningsproblem, sprunget ur brist på språk, delaktighet och värdighet. Här kan folkbildningen fungera som en bärande samhällsstruktur: ge unga mening innan kriminaliteten gör det och erbjuda vuxna och seniorer tillhörighet när arbetsmarknaden inte längre förmår.

3. Folkbildningens roll i omställningen

Folkbildningen är samhällets demokratiska, etiska och sociala beredskap. Den ger människor möjlighet att förstå, tolka och påverka sin samtid – teknologiskt, socialt och moraliskt – också när traditionella strukturer inte förmår inkludera alla.

I ett ekonomiskt system där inte alla kan erbjudas stabilt lönearbete blir folkbildningen en parallell väg till delaktighet och värdighet. Den fyller de funktioner arbete historiskt har gett: att tillhöra, att utvecklas och möjligheten att bidra.

I en tid av AI, desinformation och våldsbejakande extremism behövs bildningens långsamma men klagörande språk. Folkbildningen rustar människor med kritiskt tänkande, digital kompetens, etiskt omdöme och gemenskap. Den kan vara ett fredsprojekt, ett trygghetsprojekt och ett beredskapsprojekt – och en stabiliserande kraft när arbetsmarknaden inte längre kan fungera som den huvudsakliga inkluderande mekanismen.

När folkbildningen finns närvarande i hela landet, genom folkhögskolor, studieförbund, bibliotek och kulturhus, utgör den en infrastruktur för social stabilitet och civil resiliens.

I kris och konflikt kan dessa institutioner fungera som samhällets kognitiva och demokratiska skyddsnät: platser där människor samlas, informeras, lär sig och organiserar sig.

4. Målbild: Ett bildat samhälle

Målet är att göra Sverige till världens mest bildade land – ett land där både arbete och bildning erkänns som likvärdiga vägar till delaktighet, och där bildning stärker trygghet, sammanhållning och beredskap.

Ett bildat samhälle kännetecknas av:

- kritiskt och självständigt tänkande,
- social och kulturell delaktighet,
- digital och etisk kompetens,
- mellanmänsklig tillit,
- aktivt åldrande och livslång bildning.
- Robusta bildningsinstitutioner som en del av civilförsvaret,
- värdighet och delaktighet även utanför traditionellt lönearbete.

5. Grundprinciper

1. Bildning som medborgarrätt – alla ska ha reell tillgång till livslång bildning.
2. Två vägar till samhällsbidrag – arbete och bildning erkänns som likvärdiga.
3. Armslängds avstånd till politiken – staten finansierar men styr inte innehållet.
4. Förtroende före kontroll – kollegial kvalitet snarare än byråkratisk detaljstyrning.
5. Likvärdighet och tillgänglighet – resurser till de med störst behov.
6. Bildning som teknologisk orienteringsförmåga – att förstå teknikens roll i människans liv.
7. Bildning som samhällsberedskap – kunskap och kultur som grund för trygghet, försvarsvilja och gemenskap.

6. Strategins huvudkomponenter – fritt och frivilligt

1. Livslångt bildningskonto – varje vuxen ges 1,5–2 års bildningstid att använda flexibelt under livet.
2. Bildningslön – trygg ersättning för den som studerar när arbete inte är möjligt.
3. Lokala bildningsnav – folkhögskola, bibliotek och kulturhus i samverkan.

4. Socialt viktad finansiering – mer resurser till grupper med störst behov.
5. Kollegial kvalitetssäkring – återkommande ömsesidig granskning mellan skolor.
6. Folkbildning för seniorer – motverkar ensamhet och stärker hälsa och livslust.
7. Digital och AI-relaterad folkbildning – stärker förståelsen för teknik, etik och samhällsansvar.
8. Ungdoms- och trygghetsprogram – bildningsspår för unga i riskzon, mentorskap och gemenskapsbygge i samverkan med civilsamhälle och kommuner.
9. Kultur och bildning som civilförsvar – utbildning för informationsresiliens, kritiskt tänkande och lokal organisering vid kris.

7. Genomförande och styrning

Strategin genomförs i tre faser över tio år:

- Fas 1 – Pilot (år 1–2): 6 regioner, 10 000 nya platser, test av bildningslön, AI-bildning och trygghetsinriktade ungdomsprogram.
- Fas 2 – Skalning (år 3–5): Nationell utrullning, digital plattform och regionala bildningsnav med sociala och säkerhetsmässiga funktioner.
- Fas 3 – Mognad (år 6–10): Lagfäst bildningsrätt, integrerad AI-etik, beredskapsutbildning och folkbildning som civilsamhällelig infrastruktur.

Folkbildningsrådet får utökat mandat för socialt viktad finansiering, digital inkludering, stöd till civilsamhället och etisk vägledning.

8. Ekonomiska konsekvenser

I och med att arbetsmarknaden inte längre kan inkludera alla och full sysselsättning inte alltid är förenlig med ekonomisk stabilitet, blir investeringar i livslång bildning en nödvändig social infrastruktur, inte en kostnadspost.

Kostnaden uppskattas till 0,3–0,5 % av BNP vid fullt genomförande. Finansiering sker genom omfördelning av arbetsmarknadsåtgärder, sociala stöd och teknikrelaterade kompetensprogram. Investeringen skapar samhällsnytta genom:

- minskad kriminalitet och ohälsa,
- ökad tillit och samhällsstabilitet,
- starkare demokratisk motståndskraft och delaktighet,

- förbättrad krisberedskap och kulturell sammanhållning.

9. Förväntade samhällseffekter

1. Minskad gängrekrytering genom meningsfulla alternativ, gemenskap och mentorskap.
2. Demokratisk resiliens i AI-tidsåldern – rustade medborgare med källkritisk och etisk kompetens.
3. Social sammanhållning – fler möten mellan grupper, starkare lokalsamhällen och minskad känsla av utanförskap i en tid då arbetsmarknaden inte längre inkluderar alla.
4. Bättre hälsa och livskvalitet – minskad psykisk ohälsa och ensamhet.
5. Aktivt åldrande – seniorer delaktiga som mentorer och medskapare.
6. Kulturell vitalitet – levande konst, samtal och medborgarskap.
7. Civil beredskap och försvarsvilja – bildningsinstitutioner som demokratisk infrastruktur i kris.

10. Förslag till beslut

- Att regeringen fastställer en nationell strategi för ett bildat samhälle.
- Att ett livslångt bildningskonto införs för alla vuxna.
- Att en bildningslön etableras som trygg ersättningsform.
- Att lokala bildningsnav byggs i varje kommun.
- Att Folkbildningsrådet ges utökat uppdrag för socialt viktad finansiering och etisk digital bildning.
- Att folkbildningen ges ansvar för att stärka samhällets teknologiska och etiska orienteringsförmåga i AI-tidsåldern.
- Att folkbildningen erkänns som en del av Sveriges civila beredskap och som en långsiktig social strategi mot kriminalitet och våldsbejakande extremism.

Förslaget är utformat av Arete – folkbildningens och pedagogikens tankesmedja